

Nr 67.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående om- och tillbyggnadsarbeten vid universitetsbiblioteket i Uppsala; given Stockholms slott den 27 januari 1933.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Arthur Engberg.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 27 januari 1933.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, statsråden UNDÉN, NOTHIN, SCHLYTER, WIGFORESS, VENNERSTRÖM, LEO, ENGBERG, EKMAN, SKÖLD.

Departementschefen, statsrådet Engberg anför härefter:

I statsverkspropositionen till årets riksdag har Kungl. Maj:t, på min hemställan, under »Utgifter för kapitalökning» föreslagit riksdagen att, i avbidan på den proposition i ämnet, som kunde varda riksdagen förelagd, till om- och tillbyggnadsarbeten vid universitetsbiblioteket i Uppsala för budgetåret 1933/1934 beräkna ett reservationsanslag av 450,000 kronor.

Sedan utredningen i ärendet nu hunnit avslutas, ber jag att få ånyo inför Kungl. Maj:t anmäla förevarande fråga.

I sitt den 25 oktober 1932 avgivna betänkande med plan för statens byggnadsverksamhet under närmast kommande tioårsperiod har statens organisationsnämnd beträffande universitetsbiblioteket i Uppsala anfört följande:

Bihang till riksdagens protokoll 1933. 1 saml. Nr 67.

I den plan över framtida byggnadsarbeten vid Uppsala universitet, vilken den 18 december 1929 avgavs av större akademiska konsistoriet till kanslern för rikets universitet, upptogs bland annat en tillbyggnad till universitetsbiblioteket. Det framhölls därvid, att den senaste om- och tillbyggnaden av biblioteksbyggnaden planerades under åren 1911/1912 och utfördes under åren 1913/1917. Redan vore dock trångboddheten kännbar och varjehanda provisoriska anordningar hade med anledning därav måst vidtagas. Även de för allmänheten avsedda lokalerna hade visat sig otillräckliga. Ökade utrymmen erfordrades vidare för de tvenne institutioner, åt vilka lokaler upplåtits inom universitetsbiblioteket, nämligen landsmålsarkivet och ortsnamusarkivet.

Organisationsnämnden har vid besök på platsen funnit, att de nuvarande lokalerna äro i flera avseenden otillräckliga.

Vad först beträffar de för allmänheten avsedda lokalerna, så har den nuvarande läsesalen, vilken tillkom genom den senaste tillbyggnaden, visat sig vara alltför liten. Ehuru antalet arbetsplatser numera utgör 116, är utrymmet otillräckligt för att motsvara den stora efterfrågan på arbetsbord, som för närvarande råder. Den utvidgning av de ifrågakvarande utrymmena, som på grund av nämnda förhållande enligt organisationsnämndens mening är oundviklig, låter sig lättast göra genom att förlänga den nuvarande läsesalsbyggnaden åt bägge håll till samma längd som den äldre huvudbyggnaden. Genom en sådan åtgärd skulle vinnas ett ökat golvutrymme av cirka 300 kvadratmeter på varje sida. I den ena förlängningen skulle en ny sal med ett 50-tal arbetsplatser kunna anordnas i anslutning till den nuvarande läsesalen. Motsvarande utrymme åt andra hållet borde, enligt vad biblioteksmyndigheterna framhållit, inredas till tidskriftsrum, kollationerings- och konferensrum m. m. Båda de tillbyggda partierna böra lämpligen entresoleras för bättre tillvaratagande av utrymmet. I entresolvåningen skulle enligt biblioteksmyndigheternas mening förläggas några isolerade rum för besökande, som önska använda skrivmaskin, samt ett antal mindre arbetsrum, avsedda dels för arbeten, som kräva samarbete mellan flera personer, dels för forskare, som av skilda orsaker icke lämpligen kunna arbeta i läsesalen. Såsom nedan angives, torde entresolvåningarna också komma att till viss del få användas till bokmagasin. — Under de tillbyggda delarna böra källare anordnas, vilka få användning som magasin för tidningar och eventuellt också för magasinering av bokbeståndet.

Vad därefter angår utrymmena för samlingarnas förvarande, hava biblioteksmyndigheterna med skärpa framhållit, att trångboddheten är synnerligen besvärande även på detta område. Den kraftiga tillväxten av bokbeståndet har gjort, att alla sammanhängande reservutrymmen för länge sedan tagits i anspråk samt att mer eller mindre provisoriska åtgärder för beredande av ökat utrymme blivit nödvändiga. Biblioteksmyndigheterna hava ansett utrymmesfrågan i denna del böra lösas på så sätt, att den nuvarande läsesalsbyggnaden efter sin förlängning åt båda hållen också uppföres till samma höjd som huvudbyggnaden, d. v. s. påbygges med ytterligare två våningar.

Organisationsnämnden har, icke minst med hänsyn till den synnerligen stora årliga bokaccessionen — densamma uppgår till över 500 hyllmeter — funnit sig kunna konstatera, att det nuvarande hyllutrymmet icke kan förväntas räcka annat än en relativt kort tid framåt. Innan den av biblioteksmyndigheterna föreslagna påbyggnaden företages, bör emellertid övervägas, huruvida icke utrymmesfrågan i denna del låter sig på annat sätt lösas.

Nämnden vill därvid till en början erinra därom, att åtskilligt synes kunna göras redan inom de nuvarande bokmagasinen för vinnande av ökat utrymme. Sålunda är i stora delar av magasinshållningarna utrymmet så tillvida illa utnyttjat, att dageröppningar äro upptagna genom entresolbjälklagen, med påföljd, att golvutrymmet i varje övre botten avsevärt inskränkts. Det bör enligt organisationsnämndens mening med det snaraste företagas en undersökning, huruvida icke ett överbyggande av dessa dageröppningar kan ske. Detta är givetvis i första hand beroende på huruvida byggnadens konstruktion tål vid den ytterligare påfrestning, som den därigenom möjliggjorda koncentrationen av bokbeståndet skulle medföra. Därest ett överbyggande låter sig göra, stå emellertid stora utvecklingsmöjligheter till buds.

En annan möjlighet till utvidgning inom det nuvarande bibliotekshuset ligger enligt organisationsnämndens mening däri, att landsmålsarkivet och ortsnamnsarkivet, vilka nu hava sina lokaler inrymda i biblioteksbyggnaden, beredas lokaler på annat håll, varefter deras nuvarande utrymmen kunna användas för bibliotekets egen räkning. Möjlighet till en sådan åtgärd lär inom relativt kort tid yppa sig, därest, såsom organisationsnämnden i annat sammanhang föreslår, en nybyggnad för de medicinsk-kemiska och farmakologiska institutionerna vid universitetet kommer till stånd. I dessa institutioners nuvarande byggnad kunna då lämpligen lokaler inredas för, bland annat, de båda i bibliotekshuset nu inrymda arkiven. En dylik anordning vore lämplig jämväl ur den synpunkten, att såväl landsmålsarkivet som ortsnamnsarkivet äro i behov av rymligare lokaler än de som nu kunnat ställas till deras disposition. Att institutionerna i fråga äro inrymda i själva biblioteksbyggnaden lär heller icke vara av nöden.

I den mån bibliotekets behov av ökade magasinstrymmen icke låter sig tillgodose genom åtgärder av sistnämnda slag, böra enligt organisationsnämndens mening för ändamålet tagas i anspråk erforderlig del av de utrymmen, som vinnas genom de föreslagna tillbyggnaderna till den nuvarande läsesalsbyggnaden. Enbart i entresolvåningarna utvinnes här en golvyta av omkring 600 kvadratmeter. Ett lika stort tillskott erhålles i källarvåningen under de tillbyggda delarna. Det synes organisationsnämnden skäligt, att dessa utrymmen i första hand tagas i anspråk för bokmagasin, innan de inredas till speciallokaler av den art, som biblioteksmyndigheterna föreslagit. Att här finnes plats för den blivande accessionen under en avsevärd tid framåt, förefaller organisationsnämnden uppenbart. Å andra sidan står organisationsnämnden givetvis icke främmande för att det i en icke alltför avlägsen framtid skall visa sig nödvändigt att vidtaga den av biblioteksmyndigheterna förordade påbyggnaden, men nämnden räknar med att detta i varje fall icke skall behöva ske inom de närmaste tio åren.

Vad slutligen beträffar själva tjänstelokalerna, äro även dessa för närvarande trånga och mindre ändamålsenliga. Att en utökning och ändring av dessa lokaler så småningom måste äga rum, håller organisationsnämnden för sannolikt. Nämnden anser sig dock icke kunna föreslå, att någon om- eller tillbyggnadsåtgärd för ändamålet vidtages under den kommande tioårsperioden. Att märka är därvid, att genom inredande av läsrum för tidskriftsstudium i den ena av de föreslagna tillbyggnaderna till läsesalsbyggnaden de nuvarande tidskriftsrummen, som ligga ovanpå låneexpeditionen, bliva tillgängliga för det inre tjänstarbetet.

Av det anförda framgår, att organisationsnämnden visserligen anser, att en utvidgning av biblioteksbyggnaden är nödvändig under den kommande

tioårsperioden men att densamma bör inskränkas till ett förlängande av läsesalsflygeln åt bägge håll i dennas nuvarande höjd. Den tillämnade dispositionen av de tillbyggda delarna framgår likaledes av det sagda, därvid särskilt är att märka, att vissa delar av tillbyggnaderna eventuellt böra åtminstone tills vidare få användning som bokmagasin. På organisationsnämndens föranstaltande hava å byggnadsstyrelsens utredningsbyrå preliminära ritningar uppgjorts till tillbyggnader av den nu nämnda storleken och beskaffenheten. Företagna kostnadsberäkningar giva vid handen, att förslagens utförande skulle belöpa sig till cirka 450,000 kronor.

Det ifrågavarande byggnadsarbetet bör enligt organisationsnämndens mening komma till utförande under budgetåren 1935/1936 och 1936/1937. Kostnaderna synas böra lika fördelas å de båda budgetåren.

Över organisationsnämndens förslag hava yttranden avgivits av överbibliotekarien och drätselnämnden vid universitetet i Uppsala samt den 29 december 1932 av byggnadsstyrelsen, varefter det större konsistoriet vid universitetet till kanslersämbetet för rikets universitet överlämnat berörda yttranden jämte tillhörande ritningar. Kanslersämbetet har den 7 januari 1933 utlåtit sig i ärendet.

Överbibliotekarien finner beklagligt, att organisationsnämnden funnit sig böra så starkt beskära byggnadsprogrammet som ett uppskjutande av påbyggnaden innebär, men framhåller att det enligt hans mening, ej minst med hänsyn till biblioteksbyggnadens fortsatta utvidgning, är synnerligen tacknämligt, att organisationsnämnden, när nu en beskärning av byggnadsförslaget ansetts böra ifrågakomma, dock i första hand funnit en förlängning av läsesalsbyggnaden vara att förorda och ej sökt lösningen efter andra linjer.

På de preliminära ritningar, som på organisationsnämndens föranstaltande uppgjorts av byggnadsstyrelsens utredningsbyrå och varav ett exemplar bilagts skrivelsen, har den nya läsesalen förlagts till den södra tillbyggnaden och tidskriftsrum m. m. till den norra. Enligt min mening, säger överbibliotekarien, torde vissa skäl, som sammanhånga med frågan om den fortsatta utbyggnaden, kunna anföras för en omläggning härvidlag, vilken ju heller icke ur byggnadsteknisk synpunkt vållar någon som helst svårighet. I den förlängning, som kommer att inrymma tidskriftsrum m. m., alltså enligt mitt förslag den södra, komma utrymmen att framdeles erfordras på gaveln för en trappa och en hiss, som visserligen ej torde behövas för närvarande men givetvis bli absolut nödvändiga vid en påbyggnad. De avdelningar, som då bli förlagda till de övre våningarna, måste nämligen här stå i förbindelse med bottenvåningen och då väl även genom upptagande av en ytterport erhålla möjligheter till direkta transporter utifrån. Huruvida för dessa framtida behov några åtgärder redan nu kunna finnas ur byggnadsteknisk synpunkt nödvändiga eller önskvärda får sakkunskapen avgöra.

Nämnden har också accepterat tanken, att båda de tillbyggda partierna skulle entresoleras. Här skulle också bibliotekets tjänstemän kunna få disponera vissa utrymmen för sina vetenskapliga arbeten i ersättning för ett nu disponerat rum i mezzaninovåningen ovanpå expeditionen, som torde kunna behövas för tjänstarbetet. Vad åter angår den av organisationsnämnden uttryckta tanken, att dessa entresolutrymmen också till viss del skulle användas till bokmagasin, så torde denna möjlighet endast i helt ringa omfattning låta sig genomföras och blott beträffande vissa samlingar,

som mera sällan ifrågakomma till utlåning, så t. ex. vissa duplettsamlingar, antikvariska kataloger och liknande. Ty då all kommunikation med dessa delar av byggnaden måste gå över läsesalen, torde det få anses nödvändigt att i görligaste mån begränsa den trafik, som skulle förorsakas av en mera trågen utlåning. Däremot är det självfallet att dessa lokaler under de omändringar, som skola företagas i den nuvarande byggnaden, måste proviso- riskt tas i anspråk för att hysa delar av bokbeståndet; på den grund torde den närmare utformningen av rumsindelning och inredning måhända ej behöva ske omedelbart.

De källarutrymmen, som utvinnas under de båda nya tillbyggnaderna, böra i likhet med källaren under den nuvarande läsesalsbyggnaden avses för *tidningssamlingen* d. v. s. den del därav, som innehåller den mest efterfrågade tidningslitteraturen (huvudstads- och Uppsala-tidningarna, de viktigaste landsortstidningarna m. m.); denna samling är nämligen i hög grad i behov av utvidgade lokaler. Och man har säkerligen icke att räkna med, att här — som organisationsnämnden eventuellt ifrågasätter — skulle bli någon plats övrig också för magasinering av delar av bokbeståndet. Möjligen kan tänkas att en del utrymmen skulle kunna avses för bibliotekets numera synnerligen omfattande *lager av bytestryck*. För dettas förvaring skulle ju en byggnad, sådan som biblioteksledningen föreslagit, ha skänkt förträffliga vindsutrymmen, men det nu föreliggande förslaget ger ju ingenting av dylikt. Och varje årstillskott av akademiskt tryck, av lärda sällskaps publikationer, tidskrifter och annat mer, som biblioteket förfogar över och som lägges i lager, sedan den ordinarie distributionen skett, kräver avsevärda utrymmen, så mycket mer som här en minutiös ordning är nödvändig.

Vad emellertid angår förvaringen av den snabbt tillväxande tidningssamlingen är detta ett spörsmål, som ingalunda kan anses löst för någon mera avsevärd tid framåt genom här berörda åtgärder. Den vida övervägande delen därav förvaras som bekant i Uppsala slott; de härför upplåtna lokalerna äro emellertid i första hand reserverade för landsarkivets behov och torde ej få disponeras längre än i bästa fall till framemot år 1940. Här skymtar alltså för biblioteket en lokalfråga av omfattande natur, som därtill torde kunna aktualiseras redan före nyss angivna tidpunkt. Den av mig framkastade tanken, att man under de förlängda partierna av läsesalsbyggnaden eventuellt skulle kunna anordna källare av betydligt större djup än den nuvarande tidningskällarens, beröres ej i organisationsnämndens förslag. Det är också möjligt att terrängen är alltför vattensjuk för att medgiva detta — redan på nuvarande källarnivå har det mött svårigheter att hålla vattnet borta från en av hisstrummorna. Det torde på den grund böra undersökas, om ej i samband med grundgrävningen vissa dräneringsarbeten borde företagas.

I endera av de nya delarna av källarvåningen, vilka genom trappor bli lätt tillgängliga från bottenvåningen, torde möjligen även böra anordnas *arbetsplatser för studiet av tidningar*. (För närvarande äro sådana anordnade i själva låneexpeditionen, vilket givetvis får räknas som en nödfallsutväg). Närheten till tidningsmagasinen skulle i så fall förenkla transporten av de gemenskapen skrymmande och svårhanterliga tidningsvolymerna och minska den slitning, för vilken dessa därvid utsättas. För byggnadsarbetet har en sådan anordning knappast någon annan betydelse än den, att det vid grundläggningen får tillses, att fönster av lämpliga dimensioner upptagas i stenfoten.

Vad vidare angår det viktiga spørsmålet om *ökade utrymmen för samlingarna*, vilket ju redan under en följd av år gjort sig allt starkare påmint och påfordrat varjehanda åtgärder av mer eller mindre provisorisk natur, så har organisationsnämnden ansett, att lösningen till väsentlig del bör och kan sökas inom den nuvarande byggnaden. Att utrymmena här icke äro rationellt tillvaratagna har mer än en gång framhållits av biblioteksledningen, som bland annat betonat, att lokalerna i denna för omkring 100 år sedan tillkomna byggnad till åtskillig del kunna karaktäriseras som en kombination av bokmagasin och arbetsrum, en kombination, som förklarligt nog varken i ena eller andra avseendet kan helt tillfredsställa nutida fordringar. Befintliga utrymmen i golvplanet ha numera också på många håll utnyttjats för inplacering av nya hyllor, och sådana ha jämväl i viss utsträckning anbringats på järngallerierna. Organisationsnämnden har emellertid upptagit ett uppslag, som framkom vid det besök några av nämndens medlemmar gjorde i biblioteket i mars 1932, nämligen att man skulle igenlägga de dageröppningar, som nu förefinnas på många håll i entresolbjälklagen eller kanske rättare sagt i de av järnplåt bestående gallerier, som i två övre skikt avdela vissa salar i huvudvåningarna. Som nämnden framhåller, är detta i första hand en fråga om huruvida byggnadens konstruktion tål vid den ytterligare påfrestning, som en dylik överbyggnad skulle innebära med den starka koncentration av bokbeståndet, som därigenom möjliggöres. En undersökning av denna fråga har numera kunnat verkställas. Utredningen är icke slutförd, men om dess resultat har preliminärt meddelats, att det står utom allt tvivel, att de ifrågavarande åtgärderna äro möjliga att genomföra, ehuru därför komma att erfordras vissa förstärkningsarbeten.

Under sådana förhållanden stå, som också organisationsnämnden med fog betonat, stora utvecklingsmöjligheter till buds. De delar av byggnaden, som skulle komma att genomgå denna ganska genomgripande omdaning, äro först och främst de tre salarna i våningen 2 trappor upp i huvudbyggnaden, vidare mittpartiet (den s. k. acta-salen) i våningen 1 trappa upp samt av flygelbyggnaden (det forna trapphuset med dess förlängning) i varje fall det övre partiet (2 trappor upp). Då det föreliggande förslaget ger så föga av lokaler för det inre tjänstearbetet, torde man med tiden få räkna med att förlägga en del sådana till rummen 1 trappa upp i flygelbyggnaden, vilka ju befinna sig i ett relativt gynnsamt läge i förhållande till expeditionen. Här torde alltså en överbyggnad av gallerierna knappast böra förekomma, utan man har ur utrymmessynpunkt snarare att räkna med avgång av åtskilligt där befintligt utrymme för samlingarna. Hur pass mycket nytt utrymme de på överbyggnaderna insatta nya hyllorna skulle komma att ge, därpå är jag ej för närvarande i tillfälle att ge någon exakt uppgift, men en överslagskalkyl synes ge vid handen att man bör kunna räkna med åtminstone inemot 7,000 hyllmeter. Det vore emellertid alldeles felaktigt att utan vidare anse denna siffra liktydig med ett utrymme för 11 à 12 års accession, om man nu, då årsaccessionen redan för vissa år uppgått till 540 och 560 meter, för framtiden skulle anse sig böra räkna med en genomsnittssiffra av 600 meter per år. Det får nämligen först och främst ihåggkommas, att en mängd nu nyttjade hyllor, utplacerade på gallerierna, genom de planerade åtgärderna bli obrukbara, att vidare hyllor på golvplanen, som nu befinnas vara för höga, måste skäras ned o. s. v.; sammanlagt innebär redan detta en avgång på åtskilliga hundra meter. Vansk-

ligare är att ange, till vilket omfång de bokmassor böra taxeras, som nu till förfång för expedieringen äro sammanpackade i dubbla rader eller anbringade på golv, på bord, i fönsternischer m. m. eller provisoriskt behållna i arbetslokalerna i avbidan på möjlighet till inplacering å vederbörande avdelning o. s. v., för att icke tala om de ännu obehandlade bokmassor, som ligga magasinerade på vindar och i källare. Att det här emellertid rör sig om mängder motsvarande flera års accession kan man utan vidare taga för avgjort. Att vidare behovet av nya arbetslokaler kan komma att medföra inskränkning i redan förefintliga utrymmen för samlingarna har nyss antytts; enbart för de nämnda lokalerna i flygelbyggnaden skulle detta gälla omkring 1,700 meter, därest de helt skulle behöva tas i anspråk. Att få befria en av salarna i våningen 1 trappa upp från där anbringade tvärhyllor för att kunna använda densamma till sammanträden för bibliotekssammanslutningar, föredrag vid bibliotekskurser, eventuellt även seminarieövningar och liknande har länge för mig framstått som ett önskemål; därför skulle erfordras en utflyttning om cirka 370 hyllmeter till annat håll. Det får slutligen ihågkommas, att vid slika utrymmesberäkningar åtskilliga oförutsedda faktorer alltid kunna spela in, t. ex. extraordinära accessioner i form av donationer eller depositioner av större omfattning och liknande. För min del måste jag alltså ställa mig i hög grad tveksam i fråga om den uppfattning, som organisationsnämnden ger tillkänna, att de av nämnden föreslagna förändringarna i den nuvarande byggnaden skulle medföra, att påbyggnaden på läsesalsbyggnaden ej skulle behöva ske inom de närmaste tio åren. Men även med min betydligt mindre optimistiska ståndpunkt vill jag gärna erkänna, att de resultat, som på den av organisationsnämnden anvisade vägen tydligen måste stå att vinna, äro märkliga och värdefulla, särskilt i betraktande av att de av allt att döma torde kunna ernås för relativt låga kostnader. Några beräkningar föreligga emellertid förklarligt nog icke ännu men böra givetvis med det första utföras. Att omändringen också kommer att medföra fördelar för driften genom den större koncentration av bokbeståndet, som därigenom möjliggöres, förbiser jag icke.

Ett villkor måste emellertid uppställas som oeftergivligt för att denna plan överhuvud skall kunna genomföras, nämligen att *elektrisk belysning* inledes i fullt tillräcklig utsträckning i samlingarna. Enligt min mening bör denna elektriska installation gälla även de samlingar, som ej komma att beröras av galleriernas överbyggnad, alltså bland annat salarna i våningen 1 trappa upp. I dessa är det ju nödvändigt att använda höga stegar, vilka — såsom flera olyckstillbud visat — ingalunda i och för sig äro ofarliga. Om man därtill vid deras nyttjande också skall medföra en handlykta, försvårar detta ju manövreringen i hög grad och ökar riskerna. Även handskriftsavdelningen, visningssalen m. m. anser jag här böra medtagas. En utredning och kostnadsberäkning bör även på denna punkt företagas ju förr dess hellre.

Vad slutligen angår de två institutioner, åt vilka lokaler upplåtits inom universitetsbiblioteket, *landsmålsarkivet* och *ortnamnsarkivet*, så har organisationsnämnden för tillgodoseende av deras behov av ökade utrymmen ej kunnat finna någon annan lösning än att de skulle förflyttas till lokaler på annat håll. Organisationsnämnden tänker härvid i första hand på de lokaler i gamla kemikun, som skulle bli lediga, därest den av nämnden förordade nybyggnaden för medicinsk-kemiska och farmakologiska institutionerna kom-

mer till stånd, vilket enligt nämndens tablå s. 78 skulle komma att ske under budgetåren 1939/40 och 1940/41. Då det vill synas som om nämnden räknade med att denna ifrågasatta utflyttning skulle för biblioteket innebära en så betydande lättnad, att detta skulle i viss mån rent av influera på tidpunkten för den blivande påbyggnaden på läsesalsbyggnaden, vilken alltså även av det skälet skulle kunna uppskjutas, så vill jag påpeka, att detta icke kan anses vara fallet. De av landsmålsarkivet disponerade lokalerna äro visserligen önskvärda för en utvidgning av kart- och planschsamlingen och äro möjligen även användbara som tjänsterum, men för frågan om boksamlingens tillväxt ha de så gott som ingen betydelse. Och det åt ortnamnsarkivet upplåtna gavelrummet representerar ett hyllutrymme av något över 100 meter d. v. s. motsvarande något mer än två månaders accession.

Att förläggningen till biblioteket för ifrågavarande institutioner, deras personal och deras forskarpublik är av det allra största värde står utom allt tvivel och har för mig med synnerlig styrka framhållits av de två institutionernas chefer, professorerna H. Geijer och J. Sahlgren, med vilka jag haft tillfälle att överlägga rörande det föreliggande förslaget i dem vidkommande delar. Professor Geijer har också erinrat om att det, när landsmålsarkivet inrättades,¹ betraktades som en avgjord förutsättning, att det skulle förläggas till universitetsbiblioteket, varför också i planen för bibliotekets då pågående ombyggnad två rum beräknades för dess arkiv, det ena i förening med den dåvarande ortnamnskommitténs samlingar. I detta sammanhang har professor Geijer också framhållit den viktiga synpunkten, att det förhållandet, att landsmålssamlingarna skulle förvaras på biblioteket, vederligt spelat en ej oväsentlig roll, när vissa enskilda samlingar överlämnats till arkivet. I de bestämmelser för landsmålsarkivets verksamhet, som meddelades genom kungl. brevet den 23 augusti 1913, föreskrefs också, att de samlingar, som genom folkmålsundersökningen åstadkommas, ävensom samlingar, som kunde komma att överlämnas till undersökningens ledning, skulle förvaras på universitetsbiblioteket och där hållas för vetenskaplig forskning tillgängliga. Och denna bestämmelse gäller allt fortfarande.

För verksamheten inom arkivet har den nära förbindelsen med universitetsbiblioteket givetvis varit av synnerligen stor betydelse. Härigenom har erhållits lokal i en byggnad, som erbjuder en trygghet mot eldfara, vartill motsvarighet väl knappast finnes i Uppsala. Vidare har en del vaktmästarhjälp, städning, lyse och värme erhållits utan kostnad för arkivet. Huruvida förmåner av detta slag vid en förflyttning skulle kunna erhållas kostnadsfritt förefaller ju problematiskt, vilket väl också får anses gälla om utsikterna att härför erhålla anslag. Förmånen av trygghet för samlingarna är i varje fall av den art, att den ej kan ersättas vid förläggning till annan lokal.

Av än större betydelse är emellertid enligt professor Geijers mening det förhållandet, att förläggningen till biblioteket möjliggör att jämsides begagna arkivets och bibliotekets samlingar. Och det är härvid att märka, att intet bibliotek i riket innehåller äldre samlingar rörande folkspråk och folktraditioner, som ha lika stor betydelse för nutidens arbete på dessa forskningsområden som Uppsalabibliotekets. Härtill kommer betydelsen för arkivets personal och medarbetare att ha tillgång till bibliotekets boksamling på ett sätt och i en utsträckning, som vore otänkbar vid förläggning till annan lokal. I bibliotekets läsesal finnas ju lexikaliska arbeten, tidskrifter, annan uppslagslitteratur och även specialarbeten sådana som språkatlasar, vilka vid

arkivets arbeten esomoftast behöva anlitas men vilkas anskaffande för arkivet under alla förhållanden torde bli en oöverkomlig sak. Ytterligare kan anföras, att möjligheten för arkivet att stå i kontakt med de studenter, som för arkivets räkning utföra upptecknings- och andra arbeten och som förmedla arkivets förbindelser med personer i deras hemorter, är ofantligt mycket större genom förläggningen till biblioteket än den skulle vara vid isolering i annan lokal. Då vidare delar av arkivets samlingar ständigt äro under begagnande av personer, som arbeta på bibliotekets läsesal, ofta nog för långa tider, är det av största vikt, att de ändock kunna vara lätt tillgängliga för de arbeten, som pågå inom arkivet. En förflyttning till annan lokal skulle ju omöjliggöra detta utan avsevärd tidsförlust. Professor Geijer måste på anförda grunder anse, att en förflyttning skulle för arkivet medföra kända olägenheter och bli hinderlig såväl för arkivets arbeten som för dem, vilka vilja använda samlingarna, och därigenom verka tyngande på hela verksamheten.

I mångt och mycket analogo synpunkter anlägger professor Sahlgren, i det att han bland annat framhåller, att ej heller ortnamnsarkivet har möjligheter att skaffa sig ett handbibliotek jämförligt med det som står till buds å biblioteket, liksom ej heller en motsvarande samling av det för ortnamnsforskningen så viktiga kartmaterialet. Ortnamnsarkivet, som ofta har att besvara remisser från ämbetsverk och myndigheter, behöver utan tidsutdräkt tillgång till dylikt material ävensom till officiella publikationer m. m. Även här skulle en förflyttning medföra onödig omgång såväl för ortnamnsarkivets personal som för besökande forskare.

Att dessa synpunkter måste tillmätas betydelse lär icke kunna förnekas. Och även om det kan anses, att fördelarna av den nuvarande förbindelsen med biblioteket i första hand äro förhanden för de båda arkivinstitutionerna, så står det dock också fast, att den i stor utsträckning länder den forskarpublik till bättnad, som är gemensam för biblioteket och dem, och vars arbete det direkt tillhör biblioteket att i görlig mån underlätta. Det är också värt att uppmärksamma, att det är en ganska vanlig företeelse, att institutioner av denna natur inrymmas i bibliotekens byggnader. Så är t. ex. i Köpenhamn Dansk Folkemindesamling förlagd till Det Kongelige Bibliotek och motsvarande norska institution inrymd i Universitetsbiblioteket i Oslo, som också i sitt under partiellt utförande varande utvidgningsprojekt reserverat lokaler för ett ordboks företag, en ortnamnsundersökning m. m.

Emellertid är det ju påtagligt, att något definitivt ställningstagande till förflyttningsfrågan ej för närvarande är av nöden, då den ju ej heller enligt organisationsnämndens förslag skulle bli aktuell förrän om vid pass ett tiotal år, d. v. s. vid en tidpunkt, då det väl kan antagas, att frågan om läsesalsbyggnadens uppförande i full höjd åter står på dagordningen. Emellertid är det att förutse, att den långa väntetid, som sålunda under alla förhållanden förestår för de två arkivinstitutionerna, måste bli högeligen prövande och bekymmersam.

Därest emellertid de ifrågavarande lokalerna i gamla kemikum sålunda eventuellt icke skulle komma att behöva tagas i anspråk för landsmålsarkivet och ortnamnsarkivet, så ber jag att få taga fasta på den möjlighet, som organisationsnämnden påpekat att dessa liksom eventuellt även andra utrymmen i nämnda byggnad skulle kunna ställas till förfogande för universitetsbiblioteket, som med all säkerhet har god användning för desamma.

I samband med de omfattande omändringar, som biblioteksbyggnaden nu

synes komma att undergå, synes det vara all anledning att genomföra varje-handa smärre förändringar i den nuvarande byggnaden, som länge befunnits önskvärda. Det gäller t. ex. ventilationen och belysningen i läsesalen, som behöva förbättras, vidare armaturen i tjänstelokalerna, den vakthavandes plats i läsesalen, som bör flyttas från absiden till innerväggen mot expeditionen, i vilken vägg en öppning (med lucka) bör upptas för förenkling av bokexpeditionen m. m. En närmare utredning rörande dessa önskvärda förbättringar bör ske i samband med de övriga utredningar och kostnadsberäkningar, som ju erfordras. Samtliga dessa böra föreligga så pass snart, att framställning om anslag kan göras till 1934 års riksdag samtidigt med hemställen om den andra hälften av byggnadsanslaget.

Vad åter angår de kostnadsberäkningar, som utförts inom byggnadsstyrelsen, så gälla de enbart de båda tillbyggnaderna till läsesalsbyggnaden med därav föranledda ändringsarbeten jämte ledningar för värme, belysning, avlopp m. m., men däremot icke hyllinredning, möbler, mattor och liknande, som alltså tillkomma. Om kalkylerna, som ju uppgjorts av experter, kan jag så mycket mindre yttra mig som jag endast haft tillfälle att ta del av de olika posternas slutsummor.

Jag har här framlagt min uppfattning om det föreliggande förslaget, och jag har ansett mig tämligen ingående böra påpeka, att detsamma ingalunda tillgodoser alla de önskemål, som frågan om bibliotekets utvidgningsbehov innesluter. Men som ett faktum av avgörande betydelse framstår, att förslaget dels löser den viktiga frågan om utökade lokaler för allmänheten, dels med förhållandevis enkla medel bereder nya möjligheter för bokbeståndets förvaring för åtskilliga år framåt. Då förslaget vidare innebär den etapp i biblioteksbyggnadens naturliga utvidgning, som under alla förhållanden bör bli den första, anser jag, att förslaget bör tacksamt accepteras och tillstyrkas.

Då det här vidare är fråga om behov och önskemål, som nu redan under en följd av år gjort sig allt starkare gällande och vilkas snara tillgodoseende måste anses som en angelägenhet av synnerlig vikt för det vid universitetet bedrivna forsknings-, undervisnings- och studiearbetet, får jag härmed hemställa om avlåtande av proposition till 1933 års riksdag om beviljande av ett anslag av 450,000 kronor till en tillbyggnad till universitetsbiblioteket i huvudsaklig överensstämmelse med organisationsnämndens förslag, att för budgetåret 1933/1934 utgå med halva beloppet eller 225,000 kronor.

Byggnadsstyrelsens yttrande har följande lydelse:|

Den av organisationsnämnden föreslagna lösningen att för den närmaste tioårsperioden råda bot på den trångboddhet, som förefinnes inom biblioteksbyggnaden, i första hand inom de för allmänheten avsedda lokalerna, genom en förlängning av läsesalsbyggnaden åt norr och söder synes byggnadsstyrelsen välbetänkt särskilt med hänsyn till att de föreslagna åtgärderna ingå som ett led i den generalplan, som föreligger för universitetsbibliotekets framtida utvidgningar.

Vad detaljutformningen av de föreslagna tillbyggnaderna beträffar har styrelsen nu företagit den omgruppering av lokalerna, vilken överbibliotekarien i sitt yttrande framhåller såsom önskvärd. Beträffande den framtida trappan och hissen i den södra gaveln äro inga sådana åtgärder nödvändiga, vilka skulle öka de beräknade kostnaderna. Vid de definitiva ritningarnas upprättande bör dock givetvis hänsyn tagas till att sådana anordningar vid-

tagas vid utförandet av tillbyggnaderna, att i framtiden nödvändiga arbeten ej behöva fördyras.

Överbibliotekariens farhågor beträffande tillräckligheten av den föreslagna utökningen av tidningssamlingen synas styrelsen väl grundade, men styrelsen anser sig ej kunna tillstyrka byggandet av en källarvåning utöver den redan föreslagna på grund av dels de stora kostnader detta skulle medföra, bland annat, med hänsyn till grundvattenförhållandena, dels att vid en framtida utbyggnad av övriga i generalplanen projekterade flyglar givetvis källarutrymmena i dessa flyglar kunna apteras till tidningsmagasin.

Arbetsplatser för studier av tidningar kunna i enlighet med vad överbibliotekarien föreslagit anordnas i de nya souterrainlokalerna. Ur hygienisk synpunkt är anordningen kanske ej att rekommendera, men torde med hänsyn till den jämförelsevis korta tid allmänheten vistas i dessa lokaler kunna godtagas. För att erhålla bättre dagsbelysning i dessa lokaler hava fönstertyorna utökats.

Beträffande spörsmålet om ökade utrymmen för samlingarna finner byggnadsstyrelsen, att den av organisationsnämnden föreslagna anordningen att övertäcka de befintliga golvöppningarna i bokmagasinens entresolbjälklag för att bereda plats för ytterligare hyllinredning är synnerligen välbetänkt. Den av överbibliotekarien omtalade undersökningen av byggnadens konstruktion och stabilitet är ännu ej i detalj slutförd, men styrelsen kan konstatera, att den föreslagna åtgärden väl låter sig genomföra och till en avsevärt mindre kostnad än en nybyggnad för ändamålet i fråga. Förutsättningen härför är emellertid, som överbibliotekarien framhåller, att elektrisk belysning inledes i lokalerna i tillräcklig utsträckning, vilken åtgärd även ur andra synpunkter måste anses önskvärd. Då emellertid den nu föreslagna tillbyggnadens storlek och utformning ej är beroende av spörsmålet om en framtida utökning av utrymmet för samlingarna, anser byggnadsstyrelsen det icke vara nödvändigt att nu framlägga närmare detaljsiffror angående kostnaderna för dessa framtidsåtgärder för att kunna taga ställning till den av organisationsnämnden förordade utbyggnaden.

Vidkommande den ifrågasatta förflyttningen av landsmåls- och ortnamnsarkivet vill byggnadsstyrelsen understryka överbibliotekariens uttalande, att något ställningstagande till denna fråga för närvarande ej är av nöden, då frågan torde bliva aktuell först om ett tiotal år. Detta gäller även samlingarna av engelskt ortnamnsarkiv.

Sedan grundundersökning verkställt på platsen, har styrelsen låtit utarbeta en förnyad kostnadsberäkning. Kostnaderna fördela sig sålunda:

Byggnadsarbeten, tillbyggnader	335,000:—
D:o , förändringsarbeten	18,000:—
Planerings- och planteringsarbeten	7,000:—
Värme-, vatten- och sanitära installationer	35,000:—
Elektriska ledningar	10,000:—
Ritningar, kontroll och oförutsedda utgifter	45,000:—
Summa kronor	450,000:—

Av de ändringar i den nuvarande byggnaden, vilka överbibliotekarien vidrör i sin skrivelse, äro i nyssnämnda kostnader inberäknade kostnader för förbättrad ventilation i läsesalen, flyttning av vakthavandens plats därstädes samt upptagande av en öppning i innerväggen mot expeditionen.

Däremot äro ej inräknade kostnader för belyningsarmatur, hyllinredning, möbler m. m.

Mot den av organisationsnämnden föreslagna uppdelningen av de beräknade byggnadskostnaderna på två budgetår har byggnadsstyrelsen intet att erinra, men vill i detta sammanhang anföra, att vissa fördelar skulle kunna ernås, om anslaget beviljades i sin helhet för ett budgetår. Byggnadsföretaget är nämligen ej större än att det väl låter sig genomföras under loppet av ett budgetår, och härigenom skulle vissa besparingar kunna göras, om de båda tillbyggnaderna samtidigt kunde utbjudas på entreprenad. Härtill kommer, att det givetvis ur bibliotekets egen arbetssynpunkt vore en lättnad, om byggnadsarbetena kunde koncentreras till en kortare tidsperiod.

Med överlämnande av de förändrade ritningarna samt med återställande av överbibliotekariens ovanberörda skrivelse får byggnadsstyrelsen för sin del tillstyrka avlåtande av framställning om beviljande av ett anslag av 450,000 kronor för tillbyggnad av universitetsbiblioteket i huvudsaklig överensstämmelse med det av styrelsen utarbetade ritningsförslaget.

Drätselnämnden har tillstyrkt överbibliotekariens hemställan samt förklarat, att drätselnämnden på grund av den inom byggnadsstyrelsen i ärendet företagna kostnadsutredningen intet hade att erinra beträffande det för byggnadsföretaget begärda beloppets storlek.

Det större konsistoriet har i enlighet med överbibliotekariens av drätselnämnden tillstyrkta förslag hemställt om utverkande av proposition till 1933 års riksdag om beviljande av ett anslag å 450,000 kronor för utförande i huvudsaklig överensstämmelse med organisationsnämndens förslag och vid konsistoriets skrivelse fogade ritningar av en tillbyggnad till universitetsbiblioteket samt att för budgetåret 1933/1934 måtte av nämnda anslag beviljas halva beloppet eller 225,000 kronor.

Universitetskanslern har hemställt om avlåtande till riksdagen av proposition i överensstämmelse med konsistoriets förslag men därvid, i anslutning till av överbibliotekarien framförda synpunkter och under återopande av vad byggnadsstyrelsen anfört, framhållit önskvärdheten av att byggnadsarbetet, om möjligt, koncentrerades till ett år.

Departement-
schefen.

I den av 1929 års riksdag begärda utredningen rörande den ordning, i vilken det vid Uppsala universitet föreliggande byggnadsbehovet lämpligen borde tillgodoses, upptog det större akademiska konsistoriet tillbyggnad till universitetsbiblioteket bland de byggnadskrav, som i en nära framtid borde tillgodoses. Statens organisationsnämnds förslag om utvidgning av biblioteket har nu livligt förordats av universitetsmyndigheterna, som tillstyrkt ett omedelbart vidtagande av de av nämnden ifrågasatta åtgärderna. Såsom framgår av överbibliotekariens yttrande, innebär nämndens förslag visserligen en väsentlig nedskärning av den ursprungligen beräknade första etappen av bibliotekets tillbyggnad men tillgodoser dock behovet av utvidgning av de för allmänheten avsedda lokalerna på det bästa sätt, som överbibliotekarien för närvarande anser stå till buds. På de av överbibliotekarien anförda skäl vill jag tillstyrka avlåtande av proposition redan till 1933 års riksdag

om beviljande av för ändamålet erforderligt belopp, 450,000 kronor. Med hänsyn såväl till vad överbibliotekarien anfört i fråga om de med byggnadsarbeten i ett bibliotek förknippade svårigheterna som ock till byggnadsstyrelsens uttalande, att ifrågavarande byggnadsföretag väl låter sig genomföras under loppet av ett budgetår och att härigenom vissa besparingar skulle kunna göras, anser jag i likhet med universitetskanslern, att arbetet bör koncentreras till ett år och att sålunda anslaget i sin helhet bör beviljas att utgå under nästkommande budgetår. Jag har intet att erinra i fråga om de framlagda kostnadsberäkningarna. I den mån besparingar kommer att göras genom byggnadsarbetenas koncentrerande till ett år, torde dessa i första rum bör komma till användning för belysningsarmatur, hyllinredning, möbler m. m., för vilka ändamål medel icke äro inräknade i den angivna totalsumman.

Såsom jag redan nämnt, har beloppet upptagits såsom beräknat reservationsanslag för nästkommande budgetår bland utgifter för kapitalökning under rubriken »Fonden för förlag till statsverket».

Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att pröva, huruvida med hänsyn till rådande arbetslöshet, närmare bestämmelser rörande arbetets utförande böra föreskrivas.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till om- och tillbyggnadsarbeten vid universitetsbiblioteket i Uppsala för budgetåret 1933/1934 bland utgifter för kapitalökning under rubriken: »Fonden för förlag till statsverket» anvisa ett reservationsanslag av . . . kronor 450,000.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Maj:t Konungen lämna bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:
I. A. Hedenlund.